

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
кандидат економічних наук, доцент

Віталій ШКРОМИДА

"23" 04 2026 р.

ВИТЯГ

з протоколу №__ від 23 квітня 2026 року
кафедри всесвітньої історії
засідання фахового семінару факультету історії,
політології і міжнародних відносин
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПРИСУТНІ:

Волошук Мирослав Михайлович – доктор історичних наук, професор
кафедри всесвітньої історії – голова семінару, гарант даної ОНП;

Щербін Лілія Василівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри
всесвітньої історії – секретар семінару;

Паска Богдан Валерійович – кандидат історичних наук, доцент кафедри
історії України і методики викладання історії – науковий керівник;

Жерноклеєв Олег Станіславович – доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри всесвітньої історії – член семінару;

Борчук Степан Миколайович – доктор історичних наук, професор кафедри
всесвітньої історії – член семінару;

Бурачок Лілія Василівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри
всесвітньої історії – член семінару;

Марущенко Олександр Володимирович – кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії – член семінару;

Довган Юрій Любомирович – кандидат історичних наук, доцент кафедри
всесвітньої історії – член семінару;

Кардаш Остап Назарович – доктор філософії з історії та археології,
асистент кафедри всесвітньої історії – член семінару;

Гаврилишин Петро Михайлович – кандидат історичних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин – рецензент;

Єгрешій Олег Ігорович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії
України і методики викладання історії – рецензент;

Королько Андрій Зіновійович – кандидат історичних наук, доцент кафедри
історії України і методики викладання історії – член семінару;

Райківський Ігор Ярославович – доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України і методики викладання історії – член семінару;

Галицька-Дідух Тамара В'ячеславівна – кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії України і методики викладання історії – член семінару;

Дрогомирецька Людмила Романівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії – член семінару;

Кобута Степан Йосифович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії – член семінару;

Міщук Андрій Іванович – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри історії України і методики викладання історії – член семінару;

Савчук Богдан Романович – кандидат історичних наук, асистент кафедри історії України і методики викладання історії – член семінару.

З присутніх – 4 доктори наук, 13 кандидатів наук, 1 доктор філософії – фахівці за профілем представленої дисертації.

Головуючий на фаховому семінарі – Волощук М. М. – доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії.

СЛУХАЛИ:

Результати дисертаційної роботи Ципуги Андрія Володимировича, аспіранта 4 курсу денної, контрактної форми навчання зі спеціальності 032 Історія та археологія галузі знань 03 Гуманітарні науки на тему «Громадська і мистецька діяльність Опанаса Заливахи (1925–2007)».

Тему дисертаційної роботи «Громадська і мистецька діяльність Опанаса Заливахи (1925–2007)» затверджено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 08 від 01.11.2022 р.).

Науковий керівник – Паска Богдан Валерійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії.

2. Виступ здобувача.

Опанас Іванович Заливаха (1925–2007) був непересічною постаттю, пов'язаною з національно-визвольною течією українського дисидентського руху. Цей рух є важливою сторінкою історії українського народу через спроби реформування радянського тоталітарного режиму й здобуття незалежності України. На сучасному етапі розвитку незалежної України необхідне формування національного світогляду її громадян, що також зумовлює необхідність дослідження постаті О. Заливахи в рамках дисидентства. Сучасні виклики, пов'язані з демократизацією суспільства в нашій країні та політичною орієнтацією на Європу і колективний Захід, тісно співвідносяться з переконаннями О. Заливахи про належність України до європейської цивілізації.

Тема дослідження також актуальна завдяки значенню мистецтва у світі в цілому та Україні зокрема. Саме завдяки мистецтву досліджувана постать реалізувала власний світогляд, фактично воно стало наочним відображенням громадських та ціннісних переконань митця. Саме тому внесок О. Заливахи в культурну спадщину України і світу є значним з огляду на його талант світового рівня. Суспільний резонанс має і святкування в 2025 р. 100-річного ювілею від дня народження О. Заливахи. Актуальність дослідження підсилюється також відсутністю комплексних історичних праць на вказану тематику.

Мета дослідження – комплексний і всебічний аналіз громадської та мистецької діяльності Опанаса Заливахи.

У ході реалізації поставленої мети визначено такі завдання:

- аналіз історіографії проблеми, джерельної бази та методології наукової роботи;
- відображення раннього дитинства та юності О. Заливахи;
- дослідження становлення національного світогляду шістдесятника в 1950-х – 1960-х рр.;
- простеження участі О. Заливахи в шістдесятницькому русі в першій половині 1960-х рр.;
- аналіз судової розправи над шістдесятником під час хвилі репресій середини 1960-х рр.;
- дослідження протистояння О. Заливахи із радянським режимом в умовах ув'язнення в мордовських колоніях (1966–1970 рр.);
- з'ясування ключових віх громадської активності дисидента в 1970-х – на початку 1990-х рр.;
- вивчення громадської діяльності О. Заливахи в період незалежної України;
- відображення художньої творчості митця в 1950-х – 1960-х рр.;
- встановлення особливостей творчої праці художника в 1970-х – 2000-х рр.

Об'єктом роботи є постать дисидента й художника Опанаса Заливахи та його діяльність у контексті українського громадського життя.

Предмет дослідження включає напрями, етапи, зміст і форми громадської та мистецької діяльності Опанаса Заливахи, зокрема його участь у русі шістдесятників і дисидентському середовищі, взаємодія з представниками української інтелігенції, особливості художнього стилю й тематико-образної системи творів, а також вплив суспільно-політичних обставин і репресивної політики радянської влади на трансформацію його творчої та громадянської позиції.

Наукова новизна визначена відповідно до сформованих завдань та їх результатів.

У роботі вперше:

- зібрано та комплексно досліджено різні види історичних джерел, які стосуються біографії та діяльності О. Заливахи;
- здійснено комплексний аналіз громадської активності О. Заливахи в контексті дослідження антирадянського руху опору та українського національного руху в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.;

уточнено:

- участь О. Заливахи у шістдесятницькому русі;
- події раннього дитинства та юності дисидента;
- відображення мистецької діяльності художника;
- ключові віхи перебування О. Заливахи в мордовських колоніях.

новий рівень розвитку отримали:

- дослідження становлення національного світогляду дисидента у 1960-х рр.;
- аналіз судової розправи над О. Заливахою в 1965–1966 рр.;
- відображення громадської активності дисидента в 1970-х – 2000-х рр.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні матеріалів дисертаційної роботи в науково-дослідницькій (створення наукових

праць з історії України, українського національного руху та краєзнавства), освітньо-виховній (проведення виховних заходів на патріотичну тематику, підготовка підручників та посібників для учнів закладів загальної середньої освіти, створення навчальних програм), громадсько-політичній (створення програм політичних партій, організація заходів органів державної влади для підвищення рівня національної свідомості громадян України), культурній (організація виставок картин) роботі. Результати дослідження можна використовувати з метою підготовки тематичних музейних експозицій, створення теле- чи радіопередач, друкованих публікацій у засобах масової інформації, постів у соціальних мережах про українських дисидентів і шістдесятників.

Розділи роботи обговорено на засіданнях кафедр історії України і методики викладання історії, а також всесвітньої історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Основні теоретичні положення та одержані результати апробовано на щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу й аспірантів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника у 2023, 2024 та 2025 рр., а також міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти в умовах Нової української школи» (м. Івано-Франківськ, 18 травня 2023 р.), XIV Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція (Чернівці, 27–28 жовтня 2023 р.), «Четверті Грабовецькі історичні читання» (Печеніжин – Івано-Франківськ, 4 грудня 2023 р.), VIII Науково-практичний форум «Чорноволівські читання» (м. Київ, 20 квітня 2024 р.), IX Науково-практичний форум «Чорноволівські читання» (м. Київ, 12 квітня 2025 р.).

Історіографія дослідження умовно поділена на три групи: 1) праці діаспорних дослідників; 2) студії іноземних авторів; 3) дослідження про О. Заливахи в незалежній Україні. Перші дві групи наукових розвідок аналізують передусім загальний контекст епохи О. Заливахи, вивчають ті чи інші аспекти розвитку українського дисидентського руху та його протистояння із радянським режимом. Історіографія проблеми засвідчує, що осмислення постаті Опанаса Заливахи розпочалося в середовищі української діаспори та іноземних дослідників у 1970–1980-х рр., однак системного наукового характеру набуло вже в умовах незалежної України. Діаспорні та іноземні дослідники зосереджувалися переважно на загальному контексті українського дисидентського руху й протистоянні радянському режимові, подаючи постать митця фрагментарно – у зв'язку з першою хвилею арештів 1965–1966 рр. та діяльністю Клубу творчої молоді. У працях сучасних українських істориків (Г. Касьянова, Ю. Зайцева, О. Бажана, Я. Секо, Б. Захарова та ін.) О. Заливаха розглядається як складова ширшого руху шістдесятників, із акцентом на його участі в культурницькому середовищі та правозахисній активності. Водночас спеціалізовані біографічні студії залишаються поодинокими.

Окрему групу становлять дослідження, присвячені безпосередньо громадській діяльності О. Заливахи, у яких простежено його участь у правозахисному русі, поширенні самвидаву, виготовленні національної символіки та взаємодії з іншими дисидентами. В історіографії розкрито роль митця в середовищі шістдесятників, його зв'язки з опозиційними діячами, а

також вплив репресивної політики радянської влади на його життєвий шлях. Разом із тим дослідники переважно зосереджуються на подіях 1960–1970-х рр., тоді як період 1980-х рр. залишається недостатньо вивченим через обмеженість джерельної бази. У наукових працях підкреслюється нонконформістський характер світогляду художника та його послідовна громадянська позиція.

Найбільш розробленим напрямом є вивчення мистецької спадщини О. Заливахи, що представлена численними мистецтвознавчими студіями. Дослідники аналізують стильові особливості його живопису, релігійну та національну тематику, поєднання європейських модерних течій із українською традицією, а також творчість періоду ув'язнення. Наголошується на антропоцентризмі його мистецтва, філософській глибині образів і відмові від канонів соцреалізму як формі культурного спротиву. Попри наявні напрацювання, у науковому дискурсі зберігаються «білі плями» щодо комплексного поєднання громадського та мистецького вимірів діяльності митця, що зумовлює актуальність і наукову новизну запропонованого дослідження.

Важливим аспектом досліджуваної роботи є відображення джерельної бази. Її вагомою складовою є архівні матеріали Галузевого державного архіву Служби безпеки України (ГДА СБУ). Тут містяться розсекречені документи, що стосуються громадської діяльності О. Заливахи в першій половині 1960-х рр. та розправи над ним у ході хвилі репресій дисидентів у 1965–1966 рр. Незважаючи на підступність і жорстокість методів каральних органів, все ж дані вказаних джерел є достовірними з огляду на скрупульозний облік кримінальної справи шістдесятника.

Основними групами джерельної бази є архівні матеріали, спогади О. Заливахи, його рідних та представників руху опору, опубліковані мемуари дисидентів, епістолярні документи, періодичні видання (націоналістична преса в еміграції й самвидав, преса в незалежній Україні) та опубліковані документи. Під час дослідження використовувалися джерела як офіційного радянського, так і дисидентського й еміграційного походження, сприяло посиленню його об'єктивності. Всі ці джерела мають високий рівень інформативності та всебічно відображають життя та діяльність О. Заливахи.

Дитинство та юність О. Заливахи були передумовою становлення його україноцентричних поглядів у зрілому віці. Період дитинства відображений у спогадах дисидента про Голодомор та репресії, які стали складовою ідентичності шістдесятника і допомогли йому віднайти український світогляд. Радянська асиміляційна політика унеможливлювала розвиток українського патріотизму, що заважало становленню О. Заливахи як національно свідомої людини та представника української еліти. У цьому бачимо контраверсію другої половини ХХ ст.: з одного боку – офіційна політика радянського тоталітарного режиму, спрямована на виховання «радянської людини» із монополією російської культури у світосприйнятті; з іншого – представники руху опору, певна частина яких організувала український національний рух, який розглядався владою СРСР як прояв «інакодумства». Важливими життєвими обставинами, які сформували світобачення О. Заливахи після тривалого перебування на Далекому Сході, стали мистецька практика в Косові в період навчання в Ленінградському інституті мистецтв та знайомства з іншими представниками української інтелігенції, які виступили за збереження національної свідомості українців.

Віднайдення українського національного світогляду для О. Заливахи було свідомим вибором у зрілому віці, оскільки в період дитинства та юності він був позбавлений можливості доступу до українських традицій. На Далекому Сході він був під загрозою формування свідомості відповідно до концепції формування в СРСР т. зв. «радянської людини». Ключовим фактором віднайдення українського національного світогляду для дисидента стала саме лібералізація радянського тоталітарного режиму в другій половині 1950-х – першій половині 1960-х рр. У її рамках О. Заливаха, як і інші шістдесятники, отримали можливість дослідження власних коренів шляхом творчих (мистецьких) пошуків. Світоглядний злам художника відбувся під час практики в Косові, де знайомство з історією українського національно-визвольного руху та унікальною українською культурою зумовило сприйняття національних традицій майбутнім шістдесятником. Наступним етапом віднайдення О. Заливахою національного світогляду стало його спілкування з шістдесятниками (О. Антонів, І. Світличним, А. Горською та ін.), які стали українською національною елітою, яка запобігала культурній асиміляції українців. Фактором віднайдення світогляду дисидентом також була його мистецька діяльність, що сприяла формуванню його «інакодумних» поглядів у радянський період у цій сфері та стала виявом національної ідентичності цілих поколінь українців. Остаточо світогляд О. Заливахи був сформований у мордовських колоніях.

Період шістдесятництва для О. Заливахи став першим етапом його громадської діяльності. Цьому сприяло багато знайомств із представниками української національної еліти. Будучи членом київського Клубу творчої молоді, поширюючи самвидав, критикуючи радянський тоталітарний режим, паралельно займаючись творчою роботою, О. Заливаха привернув до себе увагу з боку радянських каральних органів. Зважаючи на певне послаблення репресивних дій влади СРСР у першій половині 1960-х рр., шістдесятник дістав змогу не лише віднайти власну ідентичність, а й поширювати погляди української еліти щодо ситуації в країні. Ключовими досягненнями громадської діяльності О. Заливахи в першій половині 1960-х рр. стали зростання рівня консолідації шістдесятництва, поширення правдивої інформації про ситуацію в СРСР серед населення країни та намагання до збереження національних традицій українців. Діяльність дисидента стала причиною його арешту в 1965 р.

Арешт і судова розправа над О. Заливахою координувалися співробітниками Управління КГБ в Івано-Франківській обл. і були цілком закономірним явищем з огляду на масовість репресій у 1965 р. проти шістдесятників, якими фактично почався період неосталінізму в УРСР. Перебуванню О. Заливахи в колоніях передували тривалі допити, в ході яких застосовувалися різні методи (шантаж, погрози, моральний і психологічний тиск тощо) тиску радянських каральних органів із метою ламання волі дисидента до спротиву та «визнання власної провини» і т. зв. «перевиховання». Сам судовий процес над шістдесятником у Івано-Франківську в березні 1966 р. мав закритий характер; фактично це була політична розправа над громадсько активним українським патріотом. Вирок художнику – п'ять років позбавлення волі – був одним із найбільш жорстких в ході першої хвилі арештів 1965–1966 рр. та свідчив про те, що зламати та змусити О. Заливаху до цілковитого покаяння перед режимом працівникам КГБ так і не вдалося.

Період перебування О. Заливахи в мордовських колоніях – 1966–1970 рр. – не став хронологічним проміжком, у рамках якого відбулося повне припинення його громадської діяльності. Шістдесятник продовжував протистояти радянському тоталітарному режиму, будучи надалі інтегрованим у спільноту представників ув'язненої української еліти. Він активно долучався до акцій протесту проти тюремної адміністрації, підтримував збереження українських національних традицій в умовах позбавлення волі, писав заяви протесту на адресу вищих органів радянської влади. У період перебування в ув'язненні О. Заливахи радянська влада намагалася перешкоджати його активності, діючи різними методами (втручання адміністрації виправних колоній у справи в'язнів, знищення мистецьких творів художника тощо).

Після 1970 р. важливими аспектами громадської діяльності О. Заливахи стали контакти з колегами по руху спротиву та правозахисна активність. Свідченням незламності художника можна вважати його участь у акціях підтримки заарештованого дисидента В. Мороза в листопаді 1970 р., похороні художниці А. Горської у грудні цього ж року, а також включення працівниками КГБ до числа об'єктів секретної справи «Блок» у 1971 р. Через перешкоди радянської влади дисидент протягом 1972–1987 рр. був змушений відмовитися від більш активних дій, хоча продовжував поділяти українські патріотичні переконання. Також відзначимо, що в період «перебудови» громадська діяльність О. Заливахи стала більш активною і переважно втілювалася в долученні до видавництва самвидаву. Вона і далі спрямовувалася на активізацію демократичних перетворень у СРСР та збереження ідентичності українців. У період незалежної України О. Заливаха був реабілітований і залишився потрібним у громадському житті українців як особа, яка окреслювала світоглядні шляхи подальшого розвитку нашої країни. Громадська активність дисидента, яка окреслювалася налагодженням громадських зв'язків, організацією культурно-просвітницької діяльності та участю в політичних акціях колишніх шістдесятників, стала однією зі спроб виправити державотворчі помилки української влади.

Опанас Заливаха залишався не лише активним учасником руху опору радянському режиму в УРСР та громадського життя в незалежній Україні, а й одним із найбільш знакових діячів українського мистецтва. Його рання творчість перебувала в процесі переходу від соцреалізму до поєднання українських національних та європейських мистецьких традицій. Це був свідомий вибір художника-шістдесятника між радянською ідеологією та українською національною свідомістю. Присутність національної ідеї у творчості О. Заливахи разом із особистісним та вселюдським компонентом художніх образів стала ключовою в розвитку таланту художника. Різноманітність жанрів (пейзажний, портретний, побутовий) свідчить про всебічність таланту раннього О. Заливахи. Особливу увагу радянської влади привертала роботи на шевченківську тематику, особливо вітраж 1964 р., які не вписувалися в рамки офіційної ідеології.

Наступний (після 1970 р.) етап мистецької діяльності О. Заливахи характеризувався більш зрілою творчістю, на що вплинув період перебування в мордовських колоніях. Творчість художника після ув'язнення стала результатом його життєвих випробувань. Вона відзначалася не лише кількісними показниками, а й якісними вдосконаленнями шляхом використання

філософських прийомів (зокрема, вертикалей та поєднання кольорової гами) та образів, що стосуються національних, загальнолюдських та особистісних цінностей. О. Заливаха впродовж 1970-х – 2000-х рр. переосмислив власне ставлення до національних і загальнолюдських цінностей та радянської влади. Його пізня творчість зумовила передачу генетичного коду українців через мистецтво сучасному йому та наступним поколінням. Всього митець створив як мінімум більше півсотні художніх творів.

Як бачимо, О. Заливаха репрезентував покоління дисидентів, які в 1960-х рр. в умовах тимчасового послаблення репресивного тиску з боку радянського тоталітарного режиму зуміли віднайти національну ідентичність та стали репрезентантами української культурної спадщини. Його сміливо можна ставити в один ряд із такими визначними постатями, як Ліна Костенко, Василь Симоненко, Іван Світличний, Василь Стус, оскільки він акумулював у своїй мистецькій творчості, громадській активності та переконаннях історичну пам'ять українців та зумів долучитися як до процесів відновлення національної незалежності, так і до культурного відродження в галузі образотворчого мистецтва.

3. Запитання до аспіранта з теми дисертації ставили:

Волощук Мирослав Михайлович – доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії – голова семінару, гарант даної ОНП;

Чи долучили Ви до своєї роботи довідку про реабілітацію О. Заливахи?

Відповідь. Дякую за питання. Так, звичайно, відповідну довідку нами було виявлено у 3-му томі кримінальної справи О. Заливахи за 1965–1966 рр. Художника після його заяви було реабілітовано в 1992 р., уже після відновлення незалежності України. Довідку ми долучили до додатків дисертаційного дослідження.

Райківський Ігор Ярославович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України і методики викладання історії – член семінару.

Чи вдалося Вам під час доопрацювання роботи поспілкуватися із родичами, близькими й знайомими О. Заливахи?

Відповідь. Дякую за питання. Так, мені вдалося взяти інтерв'ю і дочки О. Заливахи Ярини, його учня й послідовника Богдана Бринського, близького товариша і знайомого Івана Ципердюка, відомого письменника Тараса Прохаська, а також Дмитра Стуса – сина жертви радянських політичних тюрм і колоній Василя Стуса. Ці інтерв'ю долучено до списку використаних джерел, у тексті роботи доповнено і підсилено інформацію про діяльність О. Заливахи в 1970-х – 2000-х рр., а також його мистецьку працю. Вдалося пролити світло на особливості повсякдення художника, його родинне життя, а також участь у громадських процесах доби «перебудови».

Жерноклеєв Олег Станіславович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії – член семінару.

Як в сучасній українській історіографії вживається термінологія на позначення радянських спецслужб, яка аббревіатура використовується – КДБ чи КГБ?

Відповідь. Дякую за питання. Наразі в середовищі істориків немає єдності з цього приводу. Досить поширеним є використання аббревіатури «КДБ» – її

вживають Г. Касьянов, А. Русначенко, О. Бажан, Ю. Данилюк. Натомість історики, які прагнуть наголосити на окупаційному характері тогочасного режиму, наполягають на використанні аббревіатури «КГБ». Це, зокрема, В. В'ятрович, А. Жив'юк, а також видавці наукового часопису «З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ», які вже кілька десятиліть пропагують саме такий підхід.

До доповіді було задано 3 запитання, на які здобувач дав правильні та ґрунтовні відповіді.

4. Виступи присутніх членів семінару:

Гаврилишин П.М., кандидат історичних наук, доцент, рецензент роботи, який зазначив, що у дисертаційному дослідженні Андрія Ципуги було враховано абсолютну більшість попередніх зауважень, підсилено джерельну базу через використання інтерв'ю, інших кримінальних справ із архівів КДБ (справа братів Михайла і Богдана Горинів, справа Валентина Мороза, документи із київського архіву КДБ, де є згадки про О. Заливаха в контексті справи «Блок» (1970-ті рр.)). Під час доопрацювання було прибрано суперечливі і маловажливі з наукової точки зору моменти. Роботу скорочено, але логіку викладу матеріалу підсилено. Назагал робота якісна, структурована, у висновках дано відповіді на всі поставлені завдання. Вагомим плюсом є те, що автором підраховано приблизну кількість картин О. Заливахи – більше 550 художніх творів. У додатках зібрано значну частину творчої спадщини О. Заливахи, розміщено найбільш важливі матеріали із його кримінальної справи, чимало унікальних матеріалів із архіву-музею і документаційного центру українського самвидаву «Смолоскип». Дисертація відповідає усім вимогам, які ставляться до такого роду робіт і може бути рекомендована для розгляду на засіданні разової спеціалізованої вченої ради.

Єгрешій О.І., кандидат історичних наук, доцент, рецензент роботи, зазначив, що представлена дисертаційна робота присвячена актуальній проблемі дослідження громадської та мистецької діяльності Опанаса Заливахи – відомого українського художника, представника покоління шістдесятників та активного учасника національно-культурного руху другої половини ХХ ст. Рецензент підкреслив, що обрана тема є важливою як для історії української культури, так і для вивчення суспільно-політичних процесів в Україні в умовах пізньорадянського періоду. На його думку, автором опрацьовано значний масив джерел та наукової літератури, що дозволило комплексно висвітлити різні аспекти діяльності досліджуваної постаті. О. І. Єгрешій відзначив логічну структуру роботи, послідовність викладу матеріалу та належний рівень аналізу використаних джерел. Позитивної оцінки, за словами рецензента, заслуговує прагнення автора поєднати історичний і мистецтвознавчий підходи до висвітлення творчості та громадської активності Опанаса Заливахи. Разом з тим рецензент висловив окремі побажання рекомендаційного характеру, зокрема щодо можливості ширшого залучення матеріалів усної історії та більш детального розгляду окремих мистецтвознавчих аспектів творчості митця. Також було зазначено, що в окремих частинах роботи доцільно посилити аналітичну складову викладу. У цілому О. І. Єгрешій підкреслив, що висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження. На його переконання, дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням,

виконаним на належному науковому рівні, а її автор заслуговує на позитивну оцінку за результатами фахового семінару.

Райківський І.Я. – доктор історичних наук, професор, зазначив, що дисертаційна робота присвячена дослідженню важливої проблеми історії українського культурного та громадського життя другої половини ХХ ст., пов'язаної з діяльністю відомого художника та представника шістдесятницького середовища Опанаса Заливахи. Рецензент підкреслив актуальність обраної теми, зумовлену зростанням наукового інтересу до історії українського культурного спротиву та ролі творчої інтелігенції у формуванні національної свідомості в умовах радянської системи. На його думку, автор дисертації опрацював значний масив джерельної бази та сучасної наукової літератури, що дало змогу комплексно висвітлити громадську та мистецьку діяльність досліджуваної постаті. І. Я. Райківський позитивно оцінив логіку побудови дисертації, послідовність викладу матеріалу та прагнення автора розглянути діяльність Опанаса Заливахи у ширшому суспільно-політичному та культурному контексті епохи. Разом із тим рецензент висловив окремі зауваження рекомендаційного характеру, зокрема щодо доцільності більш розгорнутого порівняльного аналізу діяльності Опанаса Заливахи з іншими представниками українського шістдесятницького руху. Також було відзначено, що окремі аспекти мистецької спадщини митця могли б бути розглянуті більш детально з огляду на їхнє значення для українського неофіційного мистецтва другої половини ХХ ст. Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Дисертація є самостійним і завершеним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам до робіт за спеціальністю «Історія та археологія», а її автор заслуговує на позитивну оцінку за результатами фахового семінару.

Жерноклєєв О.С. – доктор історичних наук, професор, вважає, що актуальність роботи незаперечна. Вагомим плюсом роботи дослідника є залучення різнопланової джерельної бази, від архівних кримінальних справ до спогадів, мемуарів та інтерв'ю. Постать О. Заливахи є надзвичайно вагомою і знаковою для нашого міста та всієї України, тому заслуговує на ґрунтовне фахове дослідження саме з історичної точки зору. Також рекомендуємо дисертанту в подальшому опублікувати монографію, присвячену цій особистості. Рекомендуємо звернути більш ретельну увагу вживаній під час наукового дослідження термінології, зокрема, уніфікувати використання усіх аббревіатур і термінів по тексту роботи. Назагал роботу можна рекомендувати для захисту.

Волощук М.М. – доктор історичних наук, професор, підкреслив, що робота вже пройшла тривалий шлях доопрацювання, обговорювалася на засіданні кафедри всесвітньої історії. Її було значно удосконалено, доведено до вимог дисертаційного дослідження, підсилено саме науковий характер роботи через використання більш різноманітної джерельної бази. Робота цікава, потрібна і актуальна з точки зору необхідності ретельного і всебічного вивчення українського дисидентського руху, середовища шістдесятників, а також історії української культури другої половини ХХ ст.

Загальна характеристика дисертації – позитивна.

5. Виступ наукового керівника Паски Б.В., кандидата історичних наук, доцента, доцента кафедри історії України і методики викладання історії, який коротко охарактеризував основні здобутки та наукову зрілість дисертанта.

Представлена до обговорення дисертаційна робота аспіранта Андрія Ципуги присвячена дослідженню громадської та мистецької діяльності Опанаса Заливахи – відомого українського художника, представника шістдесятницького середовища та активного учасника національно-культурного руху другої половини ХХ ст. Обрана тема є актуальною як з огляду на зростання наукового інтересу до історії українського дисидентського руху та культурного спротиву тоталітарній системі, так і у зв'язку з необхідністю комплексного осмислення ролі митців у формуванні національної ідентичності та громадянського суспільства.

У процесі роботи над дисертацією здобувачем було опрацьовано значний масив джерел і наукової літератури, зокрема архівні матеріали, публіцистичні тексти, мемуарну спадщину, епістолярій, а також мистецьку спадщину самого Опанаса Заливахи. Важливо підкреслити, що автор намагається розглядати постать митця не лише в контексті історії українського мистецтва, але й у ширшому суспільно-політичному та культурному контексті епохи. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє глибше зрозуміти роль Заливахи у середовищі українського шістдесятництва та його внесок у розвиток національного культурного руху.

Під час підготовки дисертації Андрій Ципуга проявив себе як наполегливий і відповідальний дослідник. Він продемонстрував здатність самостійно працювати з різними видами історичних джерел, критично аналізувати наукову літературу та формулювати власні висновки. У процесі роботи здобувач брав участь у наукових конференціях, публікував результати дослідження у фахових виданнях, що дозволило апробувати основні положення роботи в науковому середовищі.

Звичайно, як і будь-яке дослідження, представлена дисертаційна робота може викликати окремі дискусійні питання або потребувати подальшого уточнення певних аспектів. Водночас загалом вона є цілісним науковим дослідженням, яке має чітко визначені мету, завдання, об'єкт і предмет, ґрунтується на належній джерельній базі та містить обґрунтовані висновки.

Вважаю, що дисертаційна робота Андрія Ципуги на тему «Громадська і мистецька діяльність Опанаса Заливахи (1925–2007)» відповідає вимогам, які ставляться до дисертаційних досліджень за спеціальністю «Історія та археологія», а її автор заслуговує на позитивну оцінку за результатами фахового семінару та подальше представлення роботи до захисту.

6. В обговоренні дисертаційної роботи взяли участь шість учасників фахового семінару.

Заслухавши публічну презентацію наукових результатів дисертації Ципуги Андрія Володимировича та обговоривши її на фаховому семінарі факультету історії, політології і міжнародних відносин, прийнято наступні висновки щодо дисертації:

Дослідження є актуальним і науково значущим, оскільки в українській історичній науці досі бракувало цілісного комплексного аналізу громадської і мистецької діяльності українського дисидента, шістдесятника, художника

Опанаса Івановича Заливахи. Автор повністю виконав індивідуальний навчальний план освітньо-наукової програми аспірантури Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, опанував передбачені програмою навчальні компоненти («Філософія і методологія науки», «Організація наукової діяльності», Іноземна мова (англійська)), «Інноваційні педагогічні технології у вищій освіті та професійна етика», «Духовна культура України», «Міграційні процеси і міжнародні відносини в Європі Х–ХV ст.», «Управління науково-дослідницькими проєктами», «Етноархеологія Карпатського регіону», «Україна й українці в геополітичних концепціях ХХ – ХХІ ст.», «Становлення української нації і націоналізму», «Побут галицької інтелігенції ХІХ – ХХ ст.», «Історія Галичини ХІХ – поч. ХХ ст.», «Етнополітичні та етноконфесійні процеси в Австро-Угорщині 1867–1918 рр.», «Суспільно-політичні процеси в Галичині у воєнно-революційну добу (1914–1923): джерела та історіографія», «Україна в Другій світовій війні: історіографія», «Енциклопедичні традиції у ХХ ст.») та продемонстрував високий рівень академічної культури, відповідальності й цілеспрямованості. Джерельну базу сформовано репрезентативно: опрацьовано 381 позицію; залучено літературу різних жанрів і рівнів науковості, що забезпечує верифікованість і надійність висновків.

Наукова новизна і теоретичне значення дисертації полягають у тому, що вперше: зібрано та комплексно досліджено різні види історичних джерел, які стосуються біографії та діяльності О. Заливахи; здійснено комплексний аналіз громадської активності О. Заливахи в контексті дослідження антирадянського руху опору та українського національного руху в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.; уточнено: участь О. Заливахи у шістдесятницькому русі; події раннього дитинства та юності дисидента; відображення мистецької діяльності художника; ключові віхи перебування О. Заливахи в мордовських колоніях; новий рівень розвитку отримали: дослідження становлення національного світогляду дисидента у 1960-х рр.; аналіз судової розправи над О. Заливахою в 1965–1966 рр.; відображення громадської активності дисидента в 1970-х – 2000-х рр.

Зміст дисертації логічно відповідає меті та завданням; автор демонструє здатність аналізувати історичні процеси, узагальнювати результати й формулювати власні, доказові висновки. Практична цінність результатів дослідження полягає у можливості їх використання у діяльності закладів освіти, музеїв, архівних установ, культурно-просвітницьких організацій та органів державної влади, що займаються популяризацією історико-культурної спадщини України. Матеріали дисертації можуть бути використані під час організації музейних експозицій, тематичних виставок, підготовки теле- та радіопередач, публікацій у засобах масової інформації, а також під час проведення науково-популярних та освітніх заходів, присвячених історії українського дисидентського руху та творчості Опанаса Заливахи.

На підставі вищезазначеного можемо стверджувати, що дисертація Ципуги А.В. характеризується високим рівнем здійснення науково-теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, є достатньо апробованим науковим дослідженням. Враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхню практичну цінність, відповідність поданої роботи вимогам

нормативних документів до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, вважаємо, що дисертаційна робота на тему «Громадська і мистецька діяльність Опанаса Заливахи (1925–2007)» є самостійним, обґрунтованим, завершеним науковим дослідженням, в якому на належному рівні узагальнено результати наукового пошуку, що відповідає вимогам спеціальності 032 Історія та археологія галузі знань 03 Гуманітарні науки, тому може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

7. Висновок про перевірку дисертації та наукових публікацій здобувача на виявлення порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

УХВАЛИЛИ:

ПРИЙНЯТИ такий висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Висновок

**наукового фахового семінару факультету історії,
політології і міжнародних відносин**

**Карпатського національного університету імені Василя
Стефаника про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації «Громадська і мистецька діяльність Опанаса
Заливахи (1925–2007)» здобувача ступеня доктора філософії за
спеціальністю спеціальності 032 Історія та археологія
галузі знань 03 Гуманітарні науки**

1. Актуальність теми.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю комплексного вивчення громадської та мистецької діяльності Опанаса Заливахи – визначного українського художника, представника покоління шістдесятників та активного учасника українського національного руху другої половини ХХ ст. Його життєвий і творчий шлях тісно пов'язаний із процесами формування дисидентського руху, боротьбою української інтелігенції проти тоталітарної системи та відстоюванням національно-культурних прав українського народу. Дослідження цієї постаті є важливим для осмислення історії українського культурного спротиву та ролі творчої інтелігенції у суспільно-політичних процесах пізньорадянської доби. Актуальність теми посилюється також відсутністю комплексних історичних праць, присвячених громадській та мистецькій діяльності Опанаса Заливахи, а також зростанням суспільного інтересу до постатей українського дисидентського руху.

Аспірантом Андрієм Володимировичем Ципугою спільно з науковим керівником за результатами проведеного дисертаційного дослідження та аналізу першоджерел і наукової літератури в обсязі 381 джерело, визначено актуальність теми, сформульовано мету, завдання та методи дослідження. Мета дослідження – здійснити комплексний і всебічний аналіз громадської та мистецької діяльності Опанаса Заливахи.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана в межах наукової теми кафедри історії України і методики викладання історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історія Галичини нового і новітнього часу, історичне краєзнавство, методика викладання історії» (номер державної реєстрації 0122U000223). Тематика дослідження органічно вписується у наукові напрями кафедри та сприяє поглибленню вивчення історії українського національного руху, культурного життя та громадської активності інтелігенції у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів.

Усі результати, представлені в дисертації, здобуті автором самостійно; основні підсумки дослідження апробовано та опубліковано у 4 статтях у виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України (із них 3 –

одноосібні, 1 – у співавторстві з науковим керівником; частка здобувача становить 75%). Основні наукові результати дисертаційного дослідження отримані здобувачем самостійно. Автором опрацьовано значний масив історичних джерел, наукової літератури та матеріалів, що стосуються життєвого і творчого шляху Опанаса Заливахи. Здобувач здійснив їх критичний аналіз, систематизацію та узагальнення, що дозволило сформулювати низку нових наукових положень і висновків. Ключові ідеї, концептуальні підходи та узагальнення дисертації належать автору. Удосконалено і систематизовано поняттєво-категоріальний апарат дослідження, здійснено класифікацію джерельної бази дослідження. Структура дисертації, мова й стиль викладу відповідають вимогам до робіт на ступінь доктора філософії; використана термінологія є загальноновизнаною, а виклад нових положень і висновків відзначається науковою коректністю. Валідність отриманих результатів забезпечено системним залученням різнорівневих джерел і застосуванням міждисциплінарних підходів та якісної методології дослідження. Окремі положення дослідження пройшли фахове обговорення на міжнародних науково-практичних конференціях 2022–2025 рр., що підтверджує апробацію авторських результатів.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у поглибленні наукових знань про український дисидентський рух, шістдесятницьке середовище та роль творчої інтелігенції у формуванні національної свідомості українського суспільства. Робота сприяє розширенню уявлень про громадську та мистецьку діяльність Опанаса Заливахи, а також про взаємозв'язок мистецтва і суспільно-політичних процесів у другій половині XX ст. Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості використання його матеріалів у науковій, освітній, культурно-просвітницькій та краєзнавчій діяльності. Отримані результати можуть бути використані під час підготовки навчальних курсів з історії України, історії української культури, історії українського дисидентського руху, а також у підготовці підручників, навчальних посібників, музейних експозицій, виставок, тематичних публікацій та інформаційних матеріалів.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації полягає у тому, що вперше: зібрано та комплексно досліджено різні види історичних джерел, які стосуються біографії та діяльності О. Заливахи; здійснено комплексний аналіз громадської активності О. Заливахи в контексті дослідження антирадянського руху опору та українського національного руху в другій половині XX – на початку XXI ст.; уточнено: участь О. Заливахи у шістдесятницькому русі; події раннього дитинства та юності дисидента; відображення мистецької діяльності художника; ключові віхи перебування О. Заливахи в мордовських колоніях; новий рівень розвитку отримали: дослідження становлення національного світогляду дисидента у 1960-х рр.; аналіз судової розправи над О. Заливахою в 1965–1966 рр.; відображення громадської активності дисидента в 1970-х – 2000-х рр.

6. Використання (апробація) результатів роботи.

Основні положення дисертаційного дослідження апробовано на засіданнях кафедри історії України і методики викладання історії та кафедри всесвітньої

історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Результати дослідження були представлені на щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу та аспірантів університету, а також на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Основні положення дисертації висвітлено у наукових публікаціях автора.

7. Особиста участь автора в одержанні наукових та практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі історії України і методики викладання історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, науковий керівник Паска Б.В. – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Наукова робота Ципуги А.В. є результатом самостійних досліджень здобувача, відзначається змістовністю, обґрунтованістю ключових позицій, не містить елементів плагіату та текстових запозичень. Матеріали дисертації подано логічно, послідовно, з дотриманням наукового стилю викладання.

8. Перелік публікацій за темою дисертації із зазначенням особистого внеску здобувача.

За результатами досліджень опубліковано 4 наукові праці у наукових фахових виданнях України.

Наукові праці, що опубліковані в наукових фахових виданнях України (категорії Б):

1. Паска Б., Ципуга А. Розправа радянських спецслужб над художником Опанасом Заливахою в середині 1960-х рр. *Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис «Галичина»*. 2023. № 36. С. 124–133.

DOI: <https://doi.org/10.15330/gal.36.124-133>

URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/istgal/article/view/7323/7546>

(особистий внесок здобувача – 75%)

2. Ципуга А. Художня творчість Опанаса Заливахи в 1950-х – 1960-х рр. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 82. Т. 2. С. 59–67.

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-2-9>

URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/82_2024/part_2/11.pdf

3. Ципуга А. Становлення особистості українського художника й дисидента Опанаса Заливахи. *Літопис Волині*. 2025. № 32. С. 119–125.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.32.20>

URL: <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/625/544>

4. Ципуга А. Особливості творчої праці Опанаса Заливахи в 1970-х – 2000-х рр. *Культурологічний альманах*. 2025. № 1. С. 178–187.

DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.20>

URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/546/509>

9. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати.

Отримані результати можуть бути застосовані в галузях знань вищої освіти 02 Культура і мистецтво (спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація), 03 Гуманітарні науки (спеціальності 032 Історія та археологія; 034 Культурологія) та ін. Наукове значення виконаного

дослідження полягає у розширенні джерельної та історіографічної бази досліджень, присвячених українському дисидентському руху, шістдесятництву та історії української культури другої половини ХХ ст. Отримані результати можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях з історії України, історії української культури, історії громадських рухів та біографістики. Матеріали дисертації можуть застосовуватися під час викладання навчальних курсів «Історія України», «Історія української культури», «Історія українського національного руху», «Історичне краєзнавство», а також у спеціальних курсах, присвячених історії українського дисидентського руху.

10. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі народного господарства, де вони можуть бути застосовані.

Практична цінність результатів дослідження полягає у можливості їх використання у діяльності закладів освіти, музеїв, архівних установ, культурно-просвітницьких організацій та органів державної влади, що займаються популяризацією історико-культурної спадщини України. Матеріали дисертації можуть бути використані під час організації музейних експозицій, тематичних виставок, підготовки теле- та радіопередач, публікацій у засобах масової інформації, а також під час проведення науково-популярних та освітніх заходів, присвячених історії українського дисидентського руху та творчості Опанаса Заливахи.

11. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення. Дисертаційне дослідження написано державною мовою. Стиль викладення матеріалів – науковий, з коректним вживанням відповідної термінології. Структура, мова і стиль наукової роботи свідчать про вміння автора аргументовано викладати свої думки. Всі розділи дисертації мають логіку побудови, їх характерна довершеність наукової думки. Змістовне наповнення підрозділів роботи відповідає змісту визначених розділів. Отримані підсумкові результати дисертації відповідають загальній меті дослідження та конкретними науковими завданням, сформульованим у вступі. Дисертаційна робота сприймається як закінчена наукова праця, що містить нові наукові результати.

ВВАЖАТИ:

1. Дисертаційна робота Ципуги Андрія Володимировича на тему «Громадська і мистецька діяльність Опанаса Заливахи (1925–2007)» є завершеною науковою працею, у якій розв’язано конкретне наукове завдання комплексного і всебічного аналізу громадської та мистецької діяльності Опанаса Заливахи.

2. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами)).

РЕКОМЕНДУВАТИ дисертаційну роботу «Громадська і мистецька діяльність Опанаса Заливахи (1925–2007)», подану здобувачем Ципугою А.В. на здобуття ступеня доктора філософії до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Розглянувши заяви і документи голови СВР, рецензентів і опонентів та встановивши, що подані документи відповідають вимогам до членів спеціалізованої вченої ради згідно Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), пропонувати вченій раді Університету призначити наступний склад разової ради:

Головою разової спеціалізованої вченої ради

1. Райківського Ігоря Ярославовича – доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри історії України і методики викладання історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Публікації фахівця (3 публікації за останні 5 років з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача):

1. Райківський І., Єгрешій О., Гаврилишин П. Взаємини Опанаса Заливахи з Аллою Горською. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 89. Т. 2. С. 4–10.

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-2-1>.

URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/89_2025/part_2/3.pdf.

2. Райківський І., Єгрешій О., Гаврилишин П. Відносини Опанаса Заливахи та Івана Світличного. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 10.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17001749>.

URL: <https://zenodo.org/records/17001749>.

3. Райківський І., Єгрешій О., Гаврилишин П. Опанас Заливаха в українських діаспорних періодичних виданнях (на прикладі часописів «Визвольний шлях» і «Сучасність»). *Українські історичні студії*. 2025. № 18 (60). С. 162–170.

DOI <https://doi.org/10.24919/3083-6158.18/60.18>.

URL: <http://phh.dspu.edu.ua/article/view/341931>.

Рецензентами

2. Єгрешія Олега Ігоровича – кандидата історичних наук, доцента, доцента кафедри історії України і методики викладання історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Публікації фахівця (3 публікації за останні 5 років з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача):

1. Райківський І., Єгрешій О., Гаврилишин П. Взаємини Опанаса Заливахи з Аллою Горською. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 89. Т. 2. С. 4–10.

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-2-1>.

URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/89_2025/part_2/3.pdf.

2. Райківський І., Єгрешій О., Гаврилишин П. Відносини Опанаса Заливахи та Івана Світличного. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 10.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17001749>.

URL: <https://zenodo.org/records/17001749>.

3. Райківський І., Єгрешій О., Гаврилишин П. Опанас Заливаха в українських діаспорних періодичних виданнях (на прикладі часописів «Визвольний шлях» і «Сучасність»). *Українські історичні студії*. 2025. № 18 (60). С. 162–170.

DOI <https://doi.org/10.24919/3083-6158.18/60.18>.

URL: <http://phh.dspu.edu.ua/article/view/341931>.

3. Гаврилишина Петра Михайловича - кандидата історичних наук, доцента, доцента кафедри міжнародних відносин Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Публікації фахівця (3 публікації за останні 5 років з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача):

1. Райківський І., Єгрешій О., Гаврилишин П. Взаємини Опанаса Заливахи з Аллою Горською. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 89. Т. 2. С. 4–10.

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-2-1>.

URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/89_2025/part_2/3.pdf.

2. Райківський І., Єгрешій О., Гаврилишин П. Відносини Опанаса Заливахи та Івана Світличного. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 10.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17001749>.

URL: <https://zenodo.org/records/17001749>.

3. Райківський І., Єгрешій О., Гаврилишин П. Опанас Заливаха в українських діаспорних періодичних виданнях (на прикладі часописів «Визвольний шлях» і «Сучасність»). *Українські історичні студії*. 2025. № 18 (60). С. 162–170.

DOI <https://doi.org/10.24919/3083-6158.18/60.18>.

URL: <http://phh.dspu.edu.ua/article/view/341931>.

Офіційними опонентами

4. Деревінського Василя Федоровича – доктора історичних наук, професора, професора кафедри політичних наук і права Київського національного університету будівництва і архітектури.

Публікації фахівця (3 публікації за останні 5 років з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача):

1. Derevinskyi V. «The Ukrainian Herald» – a Journal of the Ukrainian Resistance (1970 – 1972). *Shkhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk [East European Historical Bulletin]*. 2023. № 29. С. 173–183.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.29.292929>.

URL: <https://eehb.dspu.edu.ua/article/view/292929>.

2. Деревінський В. Вячеслав Чорновіл і питання суверенітету: від ідеї до декларації про Державний суверенітет України. *Сторінки історії*. 2023. № 56. С. 328–340.

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.56.2023.288789>.

URL: <https://historypages.kpi.ua/article/view/288789>.

3. Деревінський В. Українська преса в контексті боротьби за свободу національної спільноти. *Південний архів (історичні науки)*. 2022. № 38. С. 14–18.

DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2022-38-2>.

URL: <https://pahs.journal.kspu.edu/index.php/pahs/article/view/45>.

4. Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл: дисидент, журналіст, державник. *Українська еліта у другій половині XIX – на початку XXI століття: особливості формування, трансформація уявлень, інтелектуальний потенціал. Західні землі. Вибрані проблеми: монографія* / від. ред. Ігор Соляр, упоряд.: Олег Муравський,